

Όταν ο Σεφέρης συνάντησε τον Άγιο Νεόφυτο τον Έγκλειστο

Ο Γιώργος Σεφέρης στην Κύπρο

Στις 20 μέ 22 Νοεμβρίου 1953 ο Γιώργος Σεφέρης, τότε Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος στόν Λίβανο, ἐπισκέφθηκε μαζί μέ τή σύζυγό του καί Κυπρίους φίλους του τήν Πάφο τῆς Κύπρου. Δύο χρόνια πρίν ἀπό τήν ἔκρηξη τοῦ Ἄγῶνος τῆς ΕΟΚΑ γιά τήν Ἑνωσιή τῆς Κύπρου μέ τήν Ἑλλάδα ἡ Μεγαλόνησος βρισκόταν κάτω ἀπό τόν βρετανικό ζυγό. Ἀπό τήν ἐπίσκεψή του στήν Πάφο ὁ ποιητής μας, ὁ ὁποῖος τό 1963 βραβεύθηκε μέ Νόμπελ Λογοτεχνίας, κατέγραψε σέ ἕνα σπουδαῖο ποίημα τίς ἐντυπώσεις του. Τόν συγκίνησε ἰδιαιτέρως ἡ Ἐγκλείστρα, δηλαδή τό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου. Ἐγραψε, λοιπόν, τό ἀκόλουθο ποίημα μέ τήν ὑποσημείωση: Ἐγκλείστρα, 21 Νοεμ. '53:

ΝΕΟΦΥΤΟΣ Ο ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΣ ΜΙΛΑ

Ἐπέρογκες ἀρχιτεκτονικές. Λαζίων Φαμαγκούστα Μπουφαβέντο. Σχεδόν σκηνικά.

Ἥμασταν συνηθισμένοι νά τό στοχαζόμαστε ἀλλιῶς τό «Ἰησοῦς Χριστός Νικᾶ».

Πού εἶδαμε κάποτε στά τείχη τῆς Βασιλεύουσας, τά φαγωμένα ἀπό γυφτοτσάντιρα καί στεγνά χορτάρια,

Μέ τούς μεγάλους πύργους κατάχαμα σάν ἐνός δυνατοῦ πού ἔχασε, τά ριγμένα ζάρια.

Γιά μᾶς ἦταν ἄλλο πράγμα ὁ πόλεμος γιά τήν πίστη τοῦ Χριστοῦ!

Καί γιά τήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου καθισμένη στά γόνατα τῆς Ἐπερμάχου Στρατηγοῦ,

Πού εἶχε στά μάτια ψηφιδωτό τόν καημό τῆς Ρωμοσύνης,

ἐκείνου τοῦ πελάγου τόν καημό σάν ἤβρε τό ζύγισμα τῆς καλοσύνης.

Ἄς παίζουν τώρα μελοδράματα στά σκηνικά τῶν σταυροφόρων Λουζινιά

Κι ἄς φλομώνουνε μέ τόν καπνό πού μᾶς κουβάλησαν ἀπό τόν βοριά.

Ἄσ'τους νά τρώγονται καί ν' ανεμοδέρονται ὡσάν τό κάτεργο πού δένει μοῦδες.

Καλῶς μᾶς ἦρθατε στήν Κύπρο, ἀρχόντοι. Τράγοι καί μαϊμοῦδες!

Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὑπῆρξε μία σημαντική μορφή τοῦ Κυπριακοῦ Ὁρθοδόξου μοναχισμοῦ καί τῆς Βυζαντινῆς Ρωμοσύνης. Γεννήθηκε στά Λεύκαρα τό 1134 καί ἐκοιμήθη τό 1219 στό σπήλαιό του, τήν Ἐγκλείστρα ὅπου ἔμενε Ἐγκλειστος καί ἀσκητεύων. Μέχρι τά 18 του ἦταν ἀναλφάβητος βοσκός, ἀλλά ἔγινε αὐτοδίδακτος καί ἔμαθε γράμματα ἀπό τά ἐκκλησιαστικά βιβλία. Στό φημισμένο ἀσκητήριό, τήν Ἐγκλείστρα κοντά στήν Πάφο, ἔγραψε πολλά συγγράμματα θεολογικοῦ καί ἱστορικοῦ περιεχομένου. Ὁ ἴδιος ἔγραψε καί δύο Διαθήκες, μέ τή μορφή Τυπικῆς Διατάξεως, δηλαδή ὄρισε τόν Κανονισμό τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία λειτουργεῖ ὡς ἀνδρικό μοναστήρι καί σήμερα.

Ὁ Ἅγιος ἔζησε τήν ἐποχή, κατά τήν ὁποία ὁ Βυζαντινός Διοικητής τοῦ νησιοῦ Ἰσαάκιος Κομνηνός ἀποστάτησε ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη μέ ἀποτέλεσμα τήν ἄλωση τῆς Μεγαλονήσου ἀπό τοὺς Ἄγγλους Σταυροφόρους τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντόκαρδου. Ἀκολούθησε μακρά περίοδος Φραγκοκρατίας ὑπό τήν γαλλική δυναστεία τῶν Λουζινιάν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει περιπαικτικά στό ποίημα ὁ Σεφέρης.

Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος κατέγραψε τά δεινά τῆς Κύπρου καί τῶν Ἁγίων Τόπων ἀπό τοὺς Μουσουλμάνους καί ἀπό τοὺς Σταυροφόρους στό σύντομο ἱστορικό κείμενό του μέ τίτλο «Περί τῶν κατὰ τήν χώραν Κύπρον Σκαιῶν». Τό κείμενο αὐτό διάβασε ὁ Σεφέρης καί ἐμπνεύσθηκε τό ποίημα τό ὁποῖο μελετοῦμε. Ὁ Σεφέρης θεώρησε τόν Ἅγιο Νεόφυτο ὡς τή βυζαντινή συνείδηση τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού διεκτραγωδεῖ τά βάσανα τῶν Ὁρθοδόξων ἀπό τή διπλή εἰσβολή: Ἐξ Ἀνατολῶν τό Ἰσλάμ καί ἐκ δυσμῶν οἱ δῆθεν Χριστιανοί Φράγκοι Σταυροφόροι. Φύγαμε ἀπό τά σκυλιά καί πέσαμε στά λιοντάρια, γράφει ὁ Ἅγιος Νεόφυτος, καί τή φράση αὐτή μετατρέπει ὁ Σεφέρης σέ «Τράγοι καί μαϊμοῦδες» στόν τελευταῖο στίχο τοῦ ποιήματός του.

Ὁ Σεφέρης καταγγέλλει στό ποίημα αὐτό τή δυσαρμονία τῶν Φράγκικων κτισμάτων πρὸς τό ἑλληνικό τοπίο τῆς Κύπρου. Χρησιμοποιεῖ σκοπίμως τίς ὀνομασίες πού ἔδωσαν οἱ Φράγκοι κατακτητές. Δηλαδή Λαρίων εἶναι τό φρούριο τοῦ Ἁγίου Ἰλαρίωνος στόν Πενταδάκτυλο, Φαμαγκούστα εἶναι ἡ Ἀμμόχωστος, Μπουφαβέντο εἶναι τό φρούριο Βουφαβέντο πάλι στόν Πενταδάκτυλο. Ἀντιδιαστέλλει τοὺς ἀμυντικούς ἀγῶνες τῶν Βυζαντινῶν Ἑλλήνων ὑπέρ Πίστεως καί Πατρίδος πρὸς τοὺς κατακτητικούς πολέμους τῶν Δυτικῶν Εὐρωπαίων. Χρησιμοποιεῖ ξανά μία παλαιότερη φράση του «τόν καημό τῆς Ρωμοσύνης» γιά νά ἐκφράσει τόν πόνο καί συνάμα τό ἀντιστασιακό πνεῦμα τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται κατακτήσεις καί συμφορές ἀπό διάφορες φυλές, ἀλλά ἐπιβιώνει ὑπό τήν προστασία τῆς Ὑπερμάχου Στρατηγοῦ, τῆς Παναγίας.

Ἄν καί ὁ Σεφέρης δέν μπορεῖ νά χαρακτηρισθεῖ ὡς κατ'ἐξοχήν «Χριστιανός ποιητής», ἐν τούτοις ἡ Ἐγκλείστρα καί ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου, λαξευμένα μέσα στόν βράχο, καθὼς καί τά ἀγωνιστικά κείμενα τοῦ Ἁγίου, τόν ἐντυπωσίασαν σέ τέτοιο βαθμό ὥστε νά γράψει αὐτόν τόν ὕμνο στόν Ὁρθόδοξο καί ἑλληνικό χαρακτήρα τῆς Κύπρου μας. Ἐναν ὕμνο πού ἔρχεται θαυμάσια νά συμπληρώσει τό ποίημα τοῦ Κυπρίου βάρδου Βασίλη Μιχαηλίδη γιά τή σφαγή τῶν Ἐπισκόπων τῆς Μεγαλονήσου ἀπό τοὺς Τούρκους. Τιμῶντας τήν θυσία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ στίς 9 Ἰουλίου 1821, ὁ Β. Μιχαηλίδης ἔγραψε:

«Ἡ Ρωμοσύνη ἐν νά χαθεῖ ὄντας ὁ κόσμος λείπη», δηλαδή ὁ Ὁρθόδοξος Ἑλληνισμός θά ἐπιβιώσει παρά τίς δυσκολίες μέχρι τή συντέλεια τοῦ κόσμου!

Ο Σεφέρης κατά την παραμονή του επί ένα μήνα στην Κύπρο τό 1953 επισκέφθηκε πολλά μέρη και μελέτησε τή Χριστιανική καί Βυζαντινή Ιστορία τοῦ νησιοῦ. Στούς δώδεκα στίχους τοῦ ἐν λόγω ποιήματος συμπύκνωσε ὄλο τό μεγαλεῖο τοῦ Βυζαντίου καί τήν θριαμβεύουσα κυπριακή Ρωμοσύνη. Τό Βυζάντιο-Ρωμανία ὑμνεῖται στούς στίχους 2-6, ἡ λουζινιανή φραγκοκρατία στηλιτεύεται στούς στίχους 1,9,11, ἡ εἰσβολή τῶν Ἀγγλων τοῦ Ριχάρδου ἀναφέρεται στόν στίχο 10 μέ μία φράση ἐπηραασμένη ἀπό τό κείμενο τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου καί ἡ Ἐνετοκρατία σκιαγραφεῖται στόν στίχο 12.

Προτείνω στούς μελετητές τοῦ Βυζαντίου καί τῆς Φραγκοκρατίας νά μελετήσουν τό ἱστορικό χρονικό πού ἔγραψε ὁ Ἅγιος Νεόφυτος τῆς Κύπρου καί νά δοῦν πῶς ἕνας Ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας τονίζει τήν ἐθνική του ταυτότητα. Τό «κείμενο «Περί τῶν κατά τήν χώραν Κύπρον σκαιῶν», πού ἐνέπνευσε τόν Σεφέρη, εἶναι ἕνα κατ' ἐξοχήν πατριωτικό κείμενο. Ὁ πατριωτισμός τοῦ Ἁγίου δέν εἶναι τοπικισμός οὔτε ἀφορᾶ μόνο τήν Πάφο καί τήν Κύπρο. Θεωρεῖ ὡς πατρίδα του τήν ἑλληνορθόδοξη αὐτοκρατορία πού σήμερα συνηθίζουμε νά ὀνομάζουμε Βυζαντινή. Τότε τό ὄνομα τοῦ κράτους ἦταν Ρωμανία (ἀπό τήν Νέα Ρώμη -Κωνσταντινούπολη). Γράφει χαρακτηριστικά ὁ Ἅγιος στό προαναφερθέν ἱστορικό ἔργο του: *«Χώρα ἐστίν Ἰγκλιτέρρα, πόρρω τῆς Ρωμανίας κατά βορρᾶν, ἐξ ἧς νέφος Ἰγκλίνων σύν τῷ ἄρχοντι αὐτῶν εἰς πλοῖα μεγάλα λεγόμενα νάκκας συνεισελθόντες τόν πλοῦν πρός Ἱεροσόλυμα ἔδρων»*. Δηλαδή: Ὑπάρχει μία χώρα πού λέγεται Ἀγγλία καί βρίσκεται μακριά πρός βορρᾶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀπό τήν ὁποία μέγάλος ἀριθμός Ἀγγλων μαζί μέ τό ἡγεμόνα τους εἰσῆλθαν σέ μεγάλα πλοῖα πού ὀνομάζονται νάκκαι καί ξεκίνησαν τό ταξίδι πρός τά Ἱεροσόλυμα. Ὁ πατριωτισμός τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου δέν εἶναι ἕνας παθολογικός ἐθνοφυλετισμός, ἀλλά ἡ συνείδηση τῆς ἑλληνορθόδοξου Ρωμοσύνης, ἡ ὁποία θεμελιώνεται στήν Ὁρθόδοξη Πίστη, στήν ἑλληνική γραμματεία καί στήν οἰκουμενική ἀντίληψη τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Αὐτή τήν Οἰκουμενική Ἑλληνορθοδοξία γνώρισε καί τίμησε ὁ Γιώργος Σεφέρης στήν Κύπρο, δέκα χρόνια πρῖν κερδίσει τό βραβεῖο Νόμπελ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιώργου Σεφέρη, Ποιήματα, ἐκδόσεις ΙΚΑΡΟΣ, Ἀθήνα 2014.

Γιώργου Γιωργῆ, Ὁ Σεφέρης περί τῶν κατά τήν χώραν Κύπρον σκαιῶν, ἐκδόσεις ΣΜΙΛΗ, Ἀθήνα 1991.

Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, Ἄπαντα, τόμος Ε', ἐκδοσις Ἱερᾶς Βασιλικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2005

28.04.2016

Πηγή: www.antibaro.gr/